

УДК 373.015.3:374

Формування компетенцій у школярів у позаурочний період

Павленко А. Г.

Анотація. В статті розглядається проблема організації відпочинку та вільного часу учнів у позаурочний період, а також пропонується шлях вдосконалення та оптимізації навчального процесу. Пропонується спосіб більш цікавої подачі матеріалу та забезпечення якісного засвоєння ЗУН, що може полегшити навчальний процес у рамках школи та вивести навчання на новий, добровільний рівень. Подано аналіз різних поглядів щодо сучасної системи освіти, визначено проблеми молоді в рамках освітньої діяльності та особливості формування актуальних знань. Представлено результат діагностичного дослідження, проведеного серед учнів, батьків та вчителів, щодо оптимізації часу літніх канікул задля впливу на рівень запам'ятовування, мотиваційну сферу та діяльність учнів, забезпечення всебічного розвитку учнів згідно з сучасними потребами.

Ключові слова: канікули, якість освіти, мотивація, організація відпочинку, учнівські компетенції, постійний розвиток.

Постановка проблеми. Слід почати з добре відомої думки — «Дітям потрібно відпочивати», якою більшість батьків пояснюють відсутність уваги щодо турбот з дітьми під час довготривалих літніх канікул. Тому великий проміжок літнього часу використовується дітьми неефективно. Дуже легко змоделювати типові канікули для нашої країни, коли діти проводять більшу частину часу на вулиці з друзями, самостійно придумуючи види активності, які не завжди є гарним рішенням або прикладом для наслідування. «У нас найкоротша тривалість навчання та навчальний рік серед країн Європейського союзу. У жодній європейській країні немає канікул, які тривають 3 місяці. Наприклад, в Німеччині — 1,5 місяця», — розповів Віктор Громовий, заслужений учитель України [3]. Пошук можливостей використати великий проміжок часу для формування корисних навичок у дітей у період літніх канікул не досліджувалася ретельно у науковій психолого-педагогічній літературі. Тому цікавим, своєчасним та корисним, на нашу думку, буде дослідження шляхів оптимізації часу канікул.

У межах даного дослідження ми мали за **мету** аналіз розвивального ресурсу канікулярного часу у логіці форматування особистісних компетенцій школярів.

Зважаючи на потенційну варіативність психічного розвитку особистості в сучасних умовах постіндустріального суспільства [1] та незначну кількість вітчизняних наукових публікацій з проблеми, ми вирішили запропонувати новий підхід до шкільної програми, яка зараз переживає період реформації. Ми пропонуємо за рахунок довготривалих канікул полегшити навчальний рік, що надасть учням можливість набути нові навички тайм-менеджменту, планування, продуктивності та ефективності (яким не навчають у школі), а також удосконалити курс деяких важливих дисциплін в онлайн режимі. Згідно з метою були сформульовані завдання: вивчити психологічні засади впливу шкільної програми та канікулярного часу на учнів, розглянути особливості розвитку мотивації до навчання, формування звички та сили волі у період навчання, дослідити рівень навантаженості сучасного школяра, перевірити, наскільки програма впливає на рівень мотивації та уваги школяра.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Д. Батчер та А. Вайсман зазначають: «Pupils in America spend, on average, 180 days in school receiving academic instruction whereas pupils in local authority maintained schools in the UK receive 190 days tuition per academic year [5, 10]. However, in America, the summer vacation is approximately 12 weeks long [10], while summer holidays in the UK state education sector are typically 6–7 weeks long [8]». Але важлива ремарка, що під час канікул у США пропонується значна кількість гуртків, літніх таборів та курсів, на яких можна набути потрібні для подальшого життя навички.

На думку Н. Соорег, консервативна оцінка впливу 12-тижневих літніх канікул у США на стандартизовані тестові бали студентів полягає в тому, що навчання студентів в кращому випадку застоюється, або, в гіршому випадку, втрачається до 1 місяця еквівалентного навчання. Крім того, тривалі літні канікули створюють розрив у приблизно 3 місяці у розвитку дітей [6]. Цей розрив по-різному називали (зокрема, F. Meyer) «summer slide», «back slide», або «summer learning loss» [9].

Б. Хейнс у своїй роботі «Літнє навчання та наслідки навчання в школі» розглядає, що сталося з навчанням дітей за літо, коли школа не приймала участь у навчанні. Це дозволяє вивчити вплив «нешкільних» факторів на рівні дозвілля, що показало тільки повну втрату учнями важливих компетенцій. Б. Хейнс дійшов висновку, що «нешкільні»

чинники навчання в літній час здебільшого негативно пов'язані із занятістю та доходом родини: діти, батьки яких багато часу проводять на роботі, мали тенденцію втрачати навички і знання [7].

Е. Ю. Шеховцова наголошує, що структурним елементом соціальної активності вільного часу і дозвілля виступає раціональне використання вільного часу [4, с. 150].

Доведено, що найкращий відпочинок — це зміна діяльності. Це ще у 1901–1904 роках І. М. Сеченов експериментально довів, що швидке відновлення працездатності руки після виснажливої роботи настає не при повному спокої обох рук, а при роботі іншої руки. «... Мое здивування зросло ще більше, коли з'ясувалося, що робота стомленої правої руки після роботи лівої стала набагато сильніше, ніж була після першого періоду відпочинку» — так описував сам фізіолог цей досвід, який увійшов в науку як «феномен Сеченова» і ліг в основу вчення про активний відпочинок [2, с. 216–217]. Те ж саме спостерігається і в інших сферах людської діяльності. Тобто, щоб відпочити від школи, не обов'язково байдикувати або спати цілими днями, можна просто змінити рід діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Нами було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення можливостей організації вільного часу з користю. Воно відбувалося протягом вересня-листопада 2019 року на базі Криворізької гімназії №95. Вибірка складала 60 осіб (батьки, вчителі та учні).

На першому, теоретичному, етапі розглядалася література з метою вивчення робіт фахівців щодо встановленої проблеми та з'ясування специфіки проведення канікулярного періоду. На другому, діагностичному етапі, спочатку була здійснена заздалегідь спланована бесіда з вчителями, учнями та батьками, а потім було проведено опитування за допомогою авторської анкети. Ці дані було зібрано шляхом бесіди та анкетування, зокрема за такими питаннями:

1. Вкажіть свій статус: батьки, учень, вчитель.
2. Чи вважаєте ви, що діти продуктивно та сплановано проводять літні канікули вдома (без нагляду)? Так/**ні**
3. Чи легко вам після тривалих літніх канікул адаптуватися до школи? Так/**ні**
4. Чи могли б ви сказати, що літні канікули було б краще вивести на новий рівень: більш корисний та мотивуючий? Так/**ні**
5. Чи могли б ви сказати, що влітку бувають одноманітні та нецікаві дні, які хотілося б урізноманітнити? Так/**ні**

6. Чи вважаєте ви потрібним полегшити навантаження дітей впродовж року? **Так**/ні
7. Як ви ставитесь до того, щоб перенести частину програми на літні канікули у вигляді цікавих онлайн-курсів з можливістю отримати сертифікат-підтвердження та допуск до навчального року? **Позитивно**/негативно
8. Курс, який може вас зацікавити (Перша медична допомога, Захист Вітчизни, Основи програмування, Основи здоров'я, Тайм-менеджмент та планування, Основи лідерства, Культурознавство).

Результати тестування було співставлено й представлено у вигляді діаграми (Рис. 1).

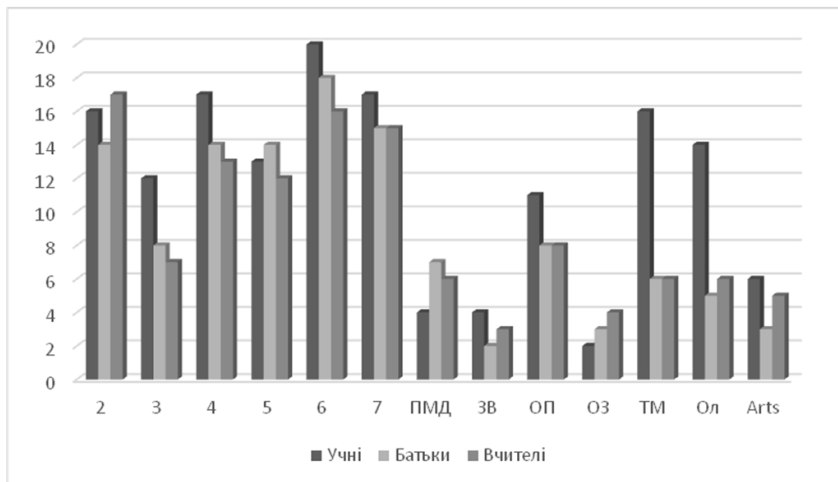

Рис. 1. Результати тестування щодо оптимізації часу літніх канікул
 Примітки: 2–7 — номери запитання, ПМД — перша медична допомога,
 ЗВ — захист Вітчизни, ОП — основи програмування,
 ОЗ — основи здоров'я, ТМ — тайм-менеджмент,
 ОЛ — основи лідерства, Arts — культурознавство

Перше, що привертає увагу, це відповідальність та серйозність, з якою опитувані поставилися до проблеми. Особливо дивує чесність та самокритичність школярів, які проявили найбільшу активність. Так, наприклад, у другому питанні більшість учнів відверто говорять про

непродуктивне проведення канікул, що говорить про відповідальне ставлення до свого часу, розвитку та виховання. У ході бесіди було також встановлено, що діти залюбки б займалися саморозвитком під час канікул, особливо якщо це проводиться у цікавій формі, без зобов'язень та може полегшити процес навчання.

Результати тестування підтвердили наше припущення щодо великого навантаження учнів під час навчального періоду (показник 6 на діаграмі). Адже найбільша активність спостерігається саме на цьому питанні.

Більше того, дивує тенденція відповідей на восьме питання, де треба було обрати курси. Як ми можемо побачити, лідерами опитування стали такі дисципліни, як «Основи програмування», «Перша медична допомога», «Тайм-менеджмент та планування», «Основи лідерства». Усі курси пов'язані з навчальною програмою та безперечно є корисними для становлення всебічно розвиненої особистості.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На жаль, межі наукової статті не дають можливості повністю представити результати опитування, спостережень, бесід щодо досліджуваної проблеми. Тому ми плануємо поглибити вивчення теми та представлення результатів у подальшій науковій роботі.

Список використаної літератури

1. *Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства* : монографія / авт. колектив : Н. М. Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік [та ін.]; ред. Н. М. Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
2. Платонов К. К. *Занимательная психология*. Москва: Молодая гвардия, 1986. С. 216–217.
3. Чернаткіна І. *В Україні пропонують вдвічі скоротити літні канікули*. URL: <https://dnepr.info/news/v-ukraine-predlagayut-sokratit-vdvoe-letnie-kanikuly>
4. Шеховцова Е. Ю. Свободное время и досуг как фактор развития социальной активности молодежи. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* 2005. Вип. 41. С. 148–153.
5. Butcher D. *The Cost of the School Holidays. Meeting the Needs of Low Income Families during School Holidays*. Glasgow: Child Poverty Action Group. Scotland. 2015.

6. Cooper H. *The effects of summer vacation on achievement test scores: a narrative and meta-analytic review*. Greathouse S. 1996.
7. Heyns B. *Summer Learning and the Effects of Schooling*. New York: Academic Press. 1978.
8. Long R. *The School Day and Year (England)*. London: House of Commons Library. 2016.
9. Meyer F. *Patterns of literacy learning in German primary schools over the summer and the influence of home literacy practices*. J Res Read. 2015.
10. Wiseman A. W., Baker D. P. *The American Summer Learning Gap from an International Perspective*. Summer Learning: Research, Policies and Programs. New York: Routledge. 2012. 295 p.

References

1. *Variativnist cotsializatsiyi osobistosti v umovah suchasnogo informatsiynogo suspilstva* [Variability of personality socialization in the modern information society] : monografiya / avt. kolektiv : N. M. Tokareva, A. V. Shamne, O. O. Halik [ta in.]; red. N. M. Tokarevoyi (2017). Kiyiv : TOV NVP «Interservis». 220 s. [in Ukraine]
2. Platonov, K. K. (1986). *Zanimatel'naya psihologiya*. [Entertaining Psychology]. Moskva: Molodaya gvardiya. S. 216–217. [in Russian]
3. Chernatkina, I. V. *V Ukrayini proponuyut vdvichi skorotiti litni kanikuli* [In Ukraine they suggest halving summer vacations]. [Elektronnij resurs] / Rezhim dostupu: <https://dnepr.info/news/v-ukraine-predlagayut-sokratit-vdvoe-letnie-kanikuly> [in Ukraine]
4. Shehovcova, E. Yu. (2005). *Svobodnoe vremya i dosug kak faktor razvitiya socialnoj aktivnosti molodezhi* [Free time and leisure as a factor in the development of social activity of youth]. *Problemi osviti: nauk.-metod. zb.* Vip. 41. S. 148–153. [in Russian]
5. Butcher, D. (2015). *The Cost of the School Holidays*. Meeting the Needs of Low Income Families during School Holidays. Glasgow: Child Poverty Action Group. Scotland.
6. Cooper, H. (1996). *The effects of summer vacation on achievement test scores: a narrative and meta-analytic review*. Greathouse.

7. Heyns, B. (1978). *Summer Learning and the Effects of Schooling*. New York: Academic Press.
8. Long, R. (2016). *The School Day and Year (England)*. London: House of Commons Library.
9. Meyer, F. (2015). *Patterns of literacy learning in German primary schools over the summer and the influence of home literacy practices*. J Res Read.
10. Wiseman, A. W., Baker, D. P. (2012). *The American Summer Learning Gap from an International Perspective*. Summer Learning: Research, Policies and Programs. New York: Routledge. 295 P.

Павленко А. Г.

Формирование компетенций у школьников во внеурочное время

Аннотация. В статье рассматривается проблема организации отдыха и свободного времени учащихся, а также предлагается путь совершенствования и оптимизации учебного процесса. Предлагается способ более интересной подачи материала и обеспечения качественного усвоения ЗУН, что может облегчить учебный процесс в рамках школы и вывести обучение на новый, добровольный уровень. Представлен анализ различных взглядов о современной системе образования, определяются проблемы молодежи в рамках образовательной деятельности и особенности формирования актуальных знаний. Представлен результат диагностического исследования, проведённый среди учащихся, родителей и учителей, по оптимизации времени летних каникул для влияния на уровень запоминания, мотивационную сферу и деятельность учащихся и для обеспечения всестороннего развития учащихся в соответствии с современными потребностями.

Ключевые слова: каникулы, качество образования, мотивация, организация отдыха, компетенции учащихся, постоянное развитие.

Pavlenko A. H.

The formation of student's competencies outside school

Abstract. The article considers the problem of organizing leisure and free time for students, and also suggests a way to improve and optimize the educational process. There is presented the analysis of various views on the modern education system, the problems of youth in the framework of educational activities and the features of the formation of relevant knowledge. Moreover, there are presented the result of a diagnostic study

on optimizing the time of summer vacation to influence the level of memorization, motivational sphere and student activity and to ensure the comprehensive development of students in accordance with modern needs.

Keywords: vacation, quality of education, motivation, recreation, competence, continuous development.

Павленко Анастасія Геннадіївна,
магістрант факультету іноземних мов
Криворізький державний педагогічний університет
Кривий Ріг, Україна
nastyapavlenko1703@gmail.com

Науковий керівник:
Макаренко Наталя Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент
Криворізький державний педагогічний університет
Кривий Ріг, Україна